

SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN CHP İLE AKP'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

Selahaddin BAKAN*

Hakan ÖZDEMİR**

ÖZET

Bu çalışmada siyasal yelpazedeki yerini sosyal demokrat olarak tanımlayan CHP ile muhafazakâr sağ olarak tanımlayan AKP'nin, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri ışığında benimsediği ekonomi anlayışının ortaya konularak, izledikleri sosyal politikaların bu çerçevede irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, CHP ile AKP'nin ekonomi politikası ortaya konduktan sonra, her iki partinin ekonomi politikaları benzerlik ve farklılık bakımından karşılaştırılmıştır. Daha sonra da CHP ile AKP'nin izlediği sosyal politikalar ekonomi politikaları da göz önünde tutularak karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmada, ekonomide devlet müdahalesine ve planlamaya ilişkin konular haricinde her iki partinin ekonomi anlayışının benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Sosyal politika açısından da CHP ile AKP arasında belirgin farklılıkların olmadığı, ancak sosyal yardımların dağıtılması konusunda söz konusu siyasi partilerin farklı yaklaşımları benimsedikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Sosyal Politika, Muhafazakârlık, CHP, AKP.

THE COMPARISION OF CHP AND AKP IN TERMS OF SOCIAL POLICY

ABSTRACT

In this paper we analyzed the social behavior of two parties which have deep impact in Turkish political life: RPP (Republican People's Party) and JDP (Justice and Development Party). RPP's economic policy from one party period has been investigated. Similarly JDP's economic policy has been shown and compared with RPP according to similarities and differences. Social policies of RPP and JDP have been compared through their economic policies, practices in social politics, legal and institutional regulations, programs and regulations of both parties. From the comparison, we concluded that RPP and JDPP is in favour of free market economy. A special emphasis has been given to the regulatory and supervisory functions. It has been observed that RPP is different from JDP in that it is not against state intervention and planning. In terms of social policy, RPP and JDP do not have significant differences but they have different approaches for distributing social aids.

Key Words: Turkey, Social Policy, Conservatism, CHP, AKP.

*Yrd.Doç.Dr. İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. e-posta:selahaddin.bakan@inonu.edu.tr.

** Öğr.Gör. Bitlis Eren Üniversitesi Adilcevaz M.Y.O, e-posta:ozdemirhakan44@gmail.com

1. GİRİŞ

Geniş anlamda sosyo-ekonomik hak ve özgürlükleri herkes için hayata geçirmek; sosyal eşitlik ve sosyal adalet amacına erişmek; çocuk, çevre, kadın gibi üçüncü kuşak hakları gerçekleştirmek üzere bazı politika ve önlemleri uygulama anlamına gelen sosyal politika (Koray, 2010: 11), siyasi partilerin karşılaştırılmasında ve değerlendirilmesinde son derece önemli bir ölçüttür. Bu çalışmada CHP ile AKP bu ölçüt bakımından karşılaştırılmıştır.

9 Eylül 1923 tarihinde kurularak Türk siyasal hayatına katılan CHP, devletçi ekonomi dönemi hariç kurulduğu ilk yıllarda özel sektör öncülüğünde kalkınmaya, 1980 askeri müdahalesi sonrasında 1992 yılında yeniden açıldığı günden beri de serbest piyasa ekonomisinden yana olup, kamunun piyasa ekonomisinin alternatifi değil tamamlayıcısı olduğuna; ekonomi içindeki düzenleyici ve gözetici işlevlerine vurgu yapmıştır. 14 Ağustos 2011 tarihinde kurularak, Kasım 2002 milletvekili genel seçimlerinden bu yana yapılan seçimlerde Türkiye’de tek başına iktidar olan AKP’nin benimsediği ekonomi politikası da büyük ölçüde CHP’nin ekonomi politikasıyla örtüşmektedir. Ancak pazar ekonomisinden yana olan CHP, aynı zamanda devlet müdahalesine ve planlamaya da karşı çıkmamaktadır.

Her iki siyasi partinin izlediği sosyal politikada da benimsediği ekonomi politikasının derin izleri bulunmaktadır. CHP tek parti döneminde sosyal politikalara fazla ağırlık vermemiş olup, CHP’nin sosyal demokrat kimliğe kavuştuğu 1965 milletvekili genel seçimlerinden sonra CHP’nin Ortanın Solu söylemini benimsemesine kadar da bu durum büyük ölçüde değişmemiştir. Ortanın Solu söylemi ve bu söylem çerçevesinde sürdürülen politikayla sosyal adalet, sosyal güvenlik ve refah devleti gibi argümanları ön plana çıkaran CHP, 1992 yılından bu yana süren muhalefet yıllarında sosyal devlet vurgusuna önem veren bir siyasi parti olmuştur. AKP ise, bazı iç ve konjonktürel nedenlerden dolayı benimsediği ekonomi politikasıyla çelişkili bir şekilde tüm yurttaşları kapsayan bir sosyal politikayı izlemektedir. AKP döneminde sosyal yardım kuruluşları işlevselleştirilmiş ve bu kurumlara aktarılan meblağ artırılmış, yeni sosyal yardım türleri getirilmiştir. Toplumun zayıf kesimlerinin sosyal dışlanmaya karşı korunması için de çok sayıda yasal ve kurumsal düzenleme yapılmıştır. Kısaca her ne kadar farklı ideolojik temellere dayansa da her iki siyasi partinin benimsediği sosyal politika büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak sosyal yardımların dağıtılması konusunda bu benzerlik yerini bazı eleştiri ve farklı yaklaşımlara bırakmaktadır.

2. SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN CHP

9 Eylül 1923 tarihinde kurulan CHP'nin ilk genel başkanı olan Atatürk başta olmak üzere ülkenin siyasi eliti, Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında henüz yeni vücut bulan devletin ekonomik kalkınmayı öne alan bir devlet olmasında ve bu hedefe özel sektör öncülüğünde gerçekleştirilecek bir sanayileşme ile erişilmesi hususundaki kararlılığını dile getirmiştir (Şen, 2005: 1166). Ancak 1. Dünya Savaşı, Balkan Savaşı ve Kurtuluş Savaşına giren halkın yorgun düşmesi, yerli girişimcinin yok denecek kadar az, sermaye ve teknolojinin ise yetersiz olmasından dolayı serbest piyasa kurallarıyla işletilmeye çalışılan ekonomide başarı sağlanamadığından (Karabulut, 2010: 979-980), devletçi ekonomi modeline doğru bir yönelme olmuştur. Devletçi ekonomi, ülkemizi Kapitalist dünya ekonomisiyle bütünleştiren 24 Ocak 1980 Kararlarına kadar uygulanmıştır. 1980 Askeri İhtilaliyle kapatılan ve 1992 yılına kadar açılmayan CHP'nin 1994 Parti Programında, 24 Ocak 1980 Kararlarıyla benimsenen ekonomi politikasına paralel bir ekonomi politikası izlenmiştir. Partinin 2010 Programında da bu eğilim sürmüştür.

2010 Parti Programında CHP, düşük enflasyonla hızla büyüyen, tam istihdama yaklaşan, modern çalışma koşulları içinde, küresel düzeyde rekabet gücüne sahip bir ekonomiyi hedeflediğini belirtmektedir. Böyle bir hedefe sahip olduğunu belirtirken, piyasa ekonomisinin gerekli tüm kurum ve kurallarla donatılıp işlevselleştirildiği, yerli ve yabancı girişimciler için uygun yatırım ortamının sağlandığı, kamunun piyasadaki eksiklikleri giderip, gerekli düzenlemelerde bulunduğu ve tamamlayıcı roller üstlendiği bir ekonomiyi şekillendirmek istediğini ifade etmektedir (CHP 2010 Programı, 142-146).

Ekonomi Programında pazar ekonomisine ve küresel ölçekli rekabetçi bir Kapitalist sisteme vurgu yapan CHP, ekonomik kararlara katılım süreçlerini oluşturacağını ve toplumda emeğiyle geçinen kesimleri de sermaye karşısında koruyacağını ifade etmektedir. Kısaca CHP, pazar ekonomisinden yana olduğunu, küreselleşmeye ve yabancı sermayeye karşı olmadığını belirtirken, devlet müdahalesine ve planlamaya da karşı çıkmayan bir ekonomik programı savunmaktadır (Yılmaz, 2007: 166).

CHP'nin savunduğu bu programın arka planı, Partinin 1994 Programıyla iyice şekillenmiştir. Bu programın hazırlandığı yıllarda, yeni sol anlayışıyla siyaset arenasında yer aldığını belirten CHP, Parti politikalarını da yeni sol anlayışa göre tasarladığı iddiasındadır. Bu dönemde sosyal demokrat dünyadaki ekonomi anlayışına farklı bir bakış açısı getirilerek sadece eşit paylaşan değil, aynı zamanda üreten bir ekonominin amaçlandığı; ayrıca bütün toplumsal kesimleri göz önünde tutarak, adaletli bir gelir dağılımının hedeflendiği bir yaklaşımın ortaya konulduğu belirtilmiştir (CHP, 2010: 24).

2010 Programında ise, ekonomide korumacılığın sanayileşme ve sosyal gelişme açısından istihdam öncelikli veya stratejik öneme sahip alt sektörlerle sınırlı tutulacağı, hiçbir mal ve sektör için devamlı uygulama yapılmayacağı ve uygulanacak kısmi korumacılığın dış pazarlarla bütünleşmemize engel teşkil etmeyeceği ifade edilmiştir (CHP 2010 Programı, 166-167).

CHP'nin izlediği sosyal politika da benimsediği ekonomik anlayışla paralellik göstermektedir. CHP'nin izlediği sosyal politikanın, tek parti döneminden günümüze kadar ele alınmasında yarar vardır. CHP'nin tek parti dönemi boyunca kabul edilen programları olan; 1931, 1935, 1939, 1943 Programları ve hatta kısmen bir program taslağı olan 8 Nisan 1923 tarihli "Dokuz Umde" adıyla bilinen seçim beyannamesi, ağırlıklı olarak yeni bir devletin ve ulusun inşasına yönelik bir içeriğe sahiptir. Dokuz Umde'de yer alan; "güvenlik sorunun çözüleceği, adalet sisteminin reforma tabi tutulacağı, savaşta harap olan ülkenin yeniden inşa edileceği, ekonomik ve sosyal alanda halk yararına politikaların uygulanacağı" gibi hususlara bakıldığında bu daha iyi anlaşılmaktadır (CHP, 2010: 8-9).

Ağırlıklı olarak kalkınmanın ön plana çıkarıldığı tek parti döneminde, ülkemizde yoksullukla mücadele devletin sorumluluk alanları arasında sayılmamıştır. Çelişkili bir şekilde gönüllü hayırseverlik vurgusu, ülkemizde tek parti döneminin yoksulluk yaklaşımı içerisinde oldukça belirgin bir nitelik taşımaktadır. Dönemin gönüllü kuruluşlarının birçoğu da CHP'de önde gelen kişilerin önderliğinde, devletle iç içe ve yine devletin maddi kaynaklarından yararlanarak varlığını sürdürmüşlerdir. Sosyal yardımların kamu kaynaklarından karşılanması gerektiği fikri de ülkede yerleşmemiş ve bireysel bağışlar alanında belirleyici bir rol biçilmiştir (Buğra, 2010: 98-99).

Erken Cumhuriyet döneminde, yaşanan büyük savaşlar ve bunları izleyen siyasi olaylardan dolayı, özellikle yaşamını köyde sürdüren köylüler yoksullaşmıştır. Tek parti döneminde, Cumhuriyet eliti ise yeniden dağıtım politikasında şehir yoksullarının durumunu göz ardı etmiştir. Bunun en somut örneğini ise, 1925 yılında aşarın kaldırılması teşkil etmektedir. Devlet gelirlerinin %20'sini oluşturan aşarın kaldırılmasıyla azalan devlet gelirleri, özellikle tüketim harcamalarına getirilen dolaylı vergilerle telafi edilmiştir. Dolayısıyla sosyal harcamalardan pay alması gereken kent yoksulları bir de vergi yükü altında bırakılmıştır (Kuruç, 1993: 85-86; aktaran; Buğra, 2010: 109).

Ülkede yoksulluğun yüksek olduğu 1930'lu yıllarda, köy çocuklarının büyük bir bölümü gidecek okul bulamadığından eğitimden mahrum kalmıştır. Bu sorunu çözmek için 1936-1937 yılları arasında Köy Eğitimci Teşkilatı kurulmuştur. Askerliğini onbaşı ve çavuş olarak yapan kişiler sekiz aylık bir eğitimden geçirilerek köylere öğretmenlik yapmak üzere

gönderilmiştir. 1940 yılında ise Köy Enstitüleri kurulmuştur. Sonuç olarak 1950 yılında 26 bin öğretmen ve enstitülü öğretmen köylere gönderilmiştir. Aynı zamanda yetişkinlerin eğitimi için de 1932 yılında çok yönlü işlevler yüklenen eğitim örgütleri olan Halkevleri kurulmuştur (CHP, 2010: 9-10).

Eğitim sorunu dışında değinilmesi gereken bir diğer konu da, 1930'lu yıllardan itibaren topraksız ve az topraklı köylü sayısında görülen artıştır. 1940'lı yıllarda ise ülkedeki yokluk ve zor günler 2. Dünya Savaşı'nın etkisiyle ağırlaşarak devam etmiştir. Türkiye 2. Dünya Savaşı'na katılmadığı halde, savaşa girme ihtimalinde hazırlıklı olmak için 18 Ocak 1940 tarihinde çıkarılan Milli Korunma Kanunuyla sıkı düzenlemelere gitmiştir. Bu bağlamda tarım ürünlerine düşük fiyatlar karşılığında devletçe el konulmuş, katı fiyat denetimlerine ve ücretlerde sınırlamalara gidilmiş, uygulanan seferberlikle aktif nüfusun üretimden çekilmesiyle çeşitli sektörlerde üretimde aksamalar görülmüştür. Ayrıca getirilen Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi ekonominin iyice çıkmaza girmesine neden olmuş ve savaşın acı faturası yine halka ödettirilmiştir (Ayışığı, 1997; Ergün, 2000: 265).

Savaşın hemen akabinde CHP hükümeti, Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkındaki Kanun Tasarısı adıyla bir kanun tasarısını Meclis gündemine taşımıştır (Karaömerlioğlu, 1998). Bu tasarı, devlete ait topraklar ile ortakçılık yoluyla işletilen mülklerin topraksız, yoksul köylülere dağıtılmasını önermekteydi. Fakat bu öneri, milletvekillerinin %9'luk kısmını teşkil eden, kasaba tüccarı ve toprak ağaları ile sıkı bağları olan fiilen toprak sahibi milletvekillerinin keskin bir muhalefetiyle karşılaşmıştır (Keyder, 1979: 52). Ancak parti içerisindeki bu yoğun muhalefete rağmen, bu tasarı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu adıyla 1945 yılı ilkbaharında kanunlaşmıştır (Karaömerlioğlu, 1998).

Bu yasanın dışında, tek parti döneminde çalışma hayatını düzenleyen ve emekçi kesime bazı haklar tanıyan önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu alandaki ilk yasal düzenleme, 1924 yılında çıkarılan 394 Sayılı Hafta Tatili Hakkında Kanun'dur. Bu Kanun, nüfusu 10 binden fazla olan şehirlerdeki işletmelerde çalışan işçiler için haftada bir gün tatil hakkını ve devlet kurumlarında çalışan hizmetli ve amelelerin haftada altı günden fazla çalıştırılmayacağı hükmünü getirmiştir (Hafta Tatili Kanunu, md. 1-2).

Bu dönemde çıkarılan en genel kanun ise, 1926 tarihli ve 818 Sayılı Borçlar Kanunu'dur. Bu Kanunla çalışma hayatına Mecelle'ye göre daha sosyal ve işçiyi koruyup-kollayıcı nitelikte farklı bir anlayış getirilmiştir (Demir, 2000: 802).

Bu Kanunu ise, 1930 yılında çıkarılan 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu izlemiştir. Bu Kanun'la, on iki yaşından küçük çocukların her türlü işletmelerde amele ve çırak olarak istihdamı ve yaşları on iki ile on altı arasında bulunan kız ve erkek çocukların

günde sekiz saatten fazla çalıştırılması, gece işlerinde ve yeraltında çalışılan işlerde günde sekiz saatten fazla çalışılması yasaklanmıştır. Ayrıca bu Kanun, hamile kadınların doğumdan önce üç ve doğumdan sonra üç hafta boyunca çalıştırılmasını yasaklamakta olup, bu sürenin bitiminden sonraki ilk altı ay çocuğunu emzirmesi için günde yarımşar saatlik iki ara iznin verilmesini zorunlu kılmıştır. Ayrıca en az elli işçi çalıştıran işletmelerde sürekli bir doktor bulundurmaları, yüz ile beş yüz arasında işçi çalıştırılan işverenlerin bir revir açmaları, beş yüzden fazla işçi istihdam eden işverenlerin her yüz kişiye bir yatak hesabıyla hastane açmaları zorunlu kılınmıştır (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, md. 155, 173-180).

Bu Kanunu 1935 tarih ve 2739 Sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun izlemiştir. Bu Kanunla hafta tatili cuma gününden pazara alınmakta ve dinlenme süreci cumartesi günü 13'den başlayarak, pazartesi sabahına kadar uzatılarak toplam dinlenme süresi otuz beş saate çıkarılmıştır (Talas, 1958: 193-194, aktaran; Demir, 2000: 803).

Dönemin toplu iş ilişkilerini yakından etkileyen bir diğer yasal düzenlemesi ise, 1936 tarih ve 3512 Sayılı Cemiyetler Kanunu'dur. Sendikalar ve siyasi partiler bakımından bazı sınırlamalar getiren bu Kanun, cemiyet ve siyasi partilerin kurulmasını ise izne bağlamıştır. "Sınıf esasına dayalı cemiyetler kurulmasını" yasaklayan bu Kanun, getirdiği bu yasakla işçilerin sendikal örgütler içinde toplanmasını engellemiştir. Bu sınırlamalar da 1946 yılında yapılan değişikliğe kadar devam etmiştir (Demir, 2000: 803).

1945-1946 yılları arasında Dernekler Kanunu ve Ceza Kanunu'nda yapılan değişikliklerle iktidardaki CHP'nin dışında bağımsız siyasi partilerin oluşması ve çalışması için gerekli yasal temel oluşturulmuştur. Bu Kanunla propaganda ve genel anlamda siyasal faaliyet serbestisi getirilmiştir. Bunun üzerine ülkede çok sayıda yeni siyasi parti kurulmuş ve bunlardan ikisi fazla süre geçmeden diğerlerinin önüne geçmiştir: Ocak 1946'da kurulan DP ve Temmuz 1948'de kurulan Milli Parti. Bu gelişmeleri izleyen 1946 seçimleri, Cumhuriyet tarihinde CHP hükümetinin ilk kez organize bir muhalefetle karşılaştığı bir seçim olması hasebiyle Türk siyasal hayatında önemli bir yere sahiptir. Bundan dört yıl sonra, 1950 yılında yapılan milletvekili genel seçimleri ise muhalefet partisi olan DP'nin zaferi ve iktidar partisinin devrilmesiyle son bulmuştur (Lewis, 2007: 10).

Bu seçimde DP oyların % 52'sini alarak iktidar olurken, CHP oyların % 39'unu alabilmiştir. DP'nin bu zaferi 1954 (% 57.61) ve 1957 milletvekili genel seçimlerinde (% 47.87) de devam etmiştir. 1961 milletvekili genel seçimlerinde CHP % 36.72 oy oranı ile % 34.78'lik oya sahip olan AP'ye fark atmıştır. Ancak 1965 milletvekili genel seçimlerinde AP % 52.87 oranında oy alarak % 28.74 oranında oy alan CHP'yi geride bırakmıştır (Vikipedi, 2011).

1965 milletvekili genel seçimlerindeki bu yenilgiden sonra CHP için yeniden iktidar olma umudu, Ortanın Solu Politikasıyla başlamıştır (CHP, 2010: 18). 1960'lı yıllardan itibaren CHP'li kimi yöneticilerce kullanılan Ortanın Solu deyimini, siyasi jargonumuza tesir edecek şekilde ilk kullanan kişi İsmet İnönü olmuştur. Ortanın Solu nosyonunun ileri sürülmesinde; Partinin siyasi yelpazedeki konumunu belirlemek, aşırı sağ ve sol eğilimler karşısında barikat görevi üstlenmek, sosyal refah devleti uygulamalarını ön plana çıkaracak bir programı ileri sürmek şeklinde sıralanabilen faktörler etkili olmuştur (Ağtaş, 2007: 196-199).

CHP'nin sosyal demokrat bir parti olarak anılması sürecinin başlamasına neden olan bu söylem, 1965 seçimlerinde AP'ye karşı alınan yenilgiden sonra CHP içinde oldukça tartışılır hale gelmiştir. Bu tartışmalar sürdürülürken, Parti içinde Ortanın Solunu savunan ekip, Ortanın Solunu hem parti örgütüne hem de halka anlatmak için yurt gezilerine çıkar. Bu geziler halkla ve örgütle iletişim kurmanın bir aracına dönüşür. Bundan sonra da bu ekip Parti örgütüne hâkim olmaya başlar. Ekibin lideri olan Bülent Ecevit de önce Genel Sekreterliğe, daha sonra da Genel Başkanlığa kadar yükselir (Esmer, 2008: 76).

Ecevit'in başını çektiği ekibin temel söylemleri ise; halka dayanmak, güvenmek, demokrasiyi tüm yönleriyle benimsemek, cunta ve darbelerin karşısında olmak, ezilenlerden, çalışanlardan ve emekçilerden yana olmaktır (CHP, 2010: 20). Parti içinde yükselen yıldızlar olarak adlandırılan Ecevit ve Turhan Feyzioğlu tarafından geliştirilen bir deklarasyonda toprak reformu, sosyal adalet, sosyal güvenlik, ekonomik gelişme, eğitim, gençlik gibi konulara vurgu yapılmış olup, bu deklarasyon partide değişimin ilk işareti olmuştur (Ahmad, 1977: 250, aktaran; Tachau, 1991: 107). CHP, Ecevit'li yıllarında Ortanın Solu söylemi ile "Halka rağmen halk için" şiarı yerine "halk için halkla birlikte" şiarını benimsemiştir. Ecevit'in izlediği sol siyaseti, tepeden inmecilikten uzaklaşılması gerektiğine inanan, CHP'yi "devlet partisinden" "halk partisine" dönüştürmek gayesinde olan bir siyasettir (Erdoğan, 1998: 28-29).

Ancak benimsenen bu siyaset, 1969 milletvekili genel seçimlerinin kaybedilmesine engel olamamıştır. 1969 milletvekili genel seçimlerinde AP oyların % 46.53'ünü alırken, CHP % 27.36'sını alabilmiştir (Vikipedi, 2011). Bu seçimde yenilgiye uğrayan CHP, 1970'li yıllardaki söyleminde önemli yer tutan "toprak işleyenin, su kullananın" şeklindeki bazı söylemleri ön plana çıkararak, önemli bir oy kaynağı olan köylüye yönelerek, köylerdeki toplumsal tabanını genişletmeye çalışmış, eşitlik, adil paylaşım gibi argümanlara yönelmiştir (CHP, 2010: 17-23).

1973 genel seçimlerinde ise, oylarını bir milyondan fazla artırarak % 33 oy oranı ile seçimlerin galibi olmuştur. Yeni CHP'nin oylarının en önemli kaynağı, kent merkezlerinin örgütlü veya marjinal işçi sınıfı ve gecekondu sakinleridir. Ortanın Solu söyleminin ilk semerelerini verdiği bu seçimlerde, CHP ülke nüfusunun %20'sinin ikamet ettiği ve bunların yaklaşık yarısının gecekondularda yaşadığı İstanbul, Ankara, İzmir'i kazanma başarısını göstermiştir (Keyder, 1979: 72).

1973 seçimlerinde kaydedilen başarıdan sonra Ecevit'e olan övgüler de artış göstermiştir. Ecevit'in karizması zamanla parti isminden önce gelmeye başlamıştır. Demokratik Sol tanımı da Ortanın Solu'nun önüne geçmiş olup, Ortanın Solu devri böylece kapanmıştır. Ancak Demokratik Sol söylem taşıdığı özellikler bakımından Ortanın Solu ile başlayan sürecin devamı niteliğindedir (Esmer, 2008: 81).

Ecevit'le Partide görülen değişim, Parti tüzük ve programlarına da yansımıştır. 1974 yılında oluşturulan Parti tüzüğünde, CHP'nin amacı "... sosyal hukuk devleti ilkesine bağlı, demokratik sol bir parti olarak, ülkenin güvenliğine, ulusun mutluluğuna ve refahına, sosyal adaletin yaygınlaşmasına ... hizmet etmek" (CHP 1974 Tüzüğü, md. 2) şeklinde ifade edilerek ortaya konmuştur. 1974 Tüzüğünden iki yıl sonra çıkarılan 1976 Tüzüğünde de CHP'nin amacının "... hızlı ve hakça gelişmeyi, toplumsal dayanışmayı sağlamak, halkın mutluluğunu, gönencini, özgürlüğünü ve yönetime katılma olanağını artırmak ... her türlü sömürünün ve sömürgeciliğin önlenmesine ve tüm insanlığın esenliğine katkıda bulunmak" (CHP 1976 Tüzüğü, md. 2) olduğu belirtilmiştir.

1976'da çıkarılan Parti programında da cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimciliğin yanı sıra altı ilkeye daha yer verilmiştir. "Özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, gelişmenin bütünlüğü, halkın kendini yönetmesi şeklinde sıralanan bu altı ilkeyle, CHP'nin sol tutumu sosyal demokrat bir zemine oturtulmuştur. Bunun yanı sıra, 1976 yılında gerçekleştirilen kurultayda, Sosyalist Enternasyonel'e üyelik için başvuruda bulunma yönünde bir karar alınmıştır (Kabasakal, [Tarihsiz]).

CHP'nin geçirdiği bu dönüşüm, 1977 milletvekili genel seçimlerinde de birinci parti olmasını sağlamıştır. 1977 milletvekili genel seçimlerinde % 42 oyla galip çıkan CHP için bu sonuç, Partinin büyük şehirlerdeki işçiler ile kent yoksullarını çekmeye çalışmak için gösterdiği kararlılığın başarısı olarak değerlendirilebilir. Bu seçimde Demirel Koalisyonunun sağ kanat yönetimi karşısındaki umut vaat eden tek seçenek olduğu için değişik solcu hareketler de CHP'yi desteklemiştir. Söz konusu gelişme Partinin karmaşık sol mirasına eklendiğinde, Parti bürokratik seçkincilikten başlayıp korporatist halkçılığın çeşitli

renklerinden geçerek Üçüncü Sosyalizme kadar uzanan çok sayıda siyasi görüşü bünyesinde barındıran, onlara platform sağlayan bir görünüme sahipti (Keyder, 1979: 72-73).

CHP Ortanın Solu ve Demokratik Sol söylemi ile halk partisi sıfatını ifa etmeye çalışmıştır. Ancak bunlar, teoride düşünüldüğü kadar, pratikte uygulanamamıştır. İç ve dış konjonktür bunu engellemiştir. Ülkede tırmanan terör ve şiddet olayları ve akabinde gelen 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi, ülkede gerçek bir sosyal demokrat söylemin yeşermesine mani olmuştur (Esmer, 2008: 82).

12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra kapatılan, 1992 yılında tekrar açılan CHP'nin, Deniz Baykal öncülüğünde hazırlanan 1994 programında sosyal devlete ilişkin önemli hususlar yer almıştır. Programda “eğitimde fırsat eşitliğine ve eğitim sektöründeki eksikliklerin giderilmesine yönelik özel yatırım ve girişimcilerin devlet tarafından özendirileceğine, varlıklı fertlerin ve gönüllülerin eğitime katkı sağlamaları için yönlendirileceğine, engellilerin eğitimi için gereken önemin verileceğine değinilmiştir. Ayrıca bu programda, bütün yurttaşların sosyal güvenlik kapsamına alınacağı, SSK, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR'un birleştirilmesiyle Ulusal Sosyal Sigorta Kurumu'nun kurulacağı, tarım ve orman işçilerinin, tarımda kendi hesabına çalışan çiftçilerin, ücretsiz aile işçilerinin ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yeniden düzenlenerek sosyal güvenlik kapsamına dahil edileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, kentlerdeki kimsesiz çocuklar ve sokakta çalışan çocuklar sorununa çözüm getireceklerini, çalışırken işsiz kalanların işsizlik sigortasından yararlandırılacağı, iş hukuku alanındaki sorunların giderilmesi amacıyla köklü düzenlemelerin gerçekleştirileceği, devletin tüm çalışanların sendikal örgütlenme hakkını garanti altına alacağı şeklinde bazı taahhütlerde bulunulmuştur” (CHP 1994 Programı).

Partinin yeni Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu öncülüğünde çıkarılan 2010 Programı da sosyal politikaya ilişkin çok sayıda taahhüt ve düzenlemeyi içermektedir. Programda CHP, “şiddete maruz kalan kadınlara yönelik olarak yerel yönetimlerin yeterli sayı ve nitelikte sığınma evi açmalarını destekleyeceklerini, Sendika Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nda değişiklik yaparak iş kolu sayısını düşüreceklerini ve işçilerin lehine düzenlemeler yapılacağını, grev hakkının özünü zedeleyen tüm grev yasaklarının kaldırılmasını taahhüt etmektedir” (CHP 2010 Programı, 55-63).

Ayrıca CHP bu programda, “Dar gelirlilerin, emekçilerin, esnafın vergi yükünün ve dolaylı vergi oranlarının azaltılması ve uzun vadede vergi oranlarının düşürülmesinin hedeflediğini belirtmektedir (CHP 2010 Programı, 170-172).

“CHP sağlık ve eğitim hizmetlerinde fırsat eşitliği, insan onuruna uygun asgari ücret, tüm çocuklara eğitim hakkı, herkes için sosyal adalet, dengeli kalkınma, herkesi kapsayan

sosyal güvenlik, her aileye Aile Sigortası, en yoksul ailelere Vatandaşlık Hakkı Ödemesi, yoksullukla etkin mücadele ve sıfır açlık konularında sosyal refah devletini uygulamaya koymayı hedeflemektedir. CHP, Aile Sigortası uygulaması için Aile Sigortası Kurumu'nun kurulmasını ve Türkiye genelinde sağlıklı bir yoksulluk envanteri çıkarılmasını öngörmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bu envanter çerçevesinde aile sigortası kapsamına alınacak aileleri belirleyecekleri ve büyük kentlerde başlayacak uygulamayı ailelerle doğrudan temas halinde düzenli olarak izleyeceklerini belirtmektedir. Sigorta kapsamındaki yardımların ilk aşamada ihtiyaç sahibi kadın ve çocuklardan oluşan ailelere, yalnız emekli veya yaşlılara, korumasız kimselere ve engellilere ulaştırılacağı ifade edilmektedir” (CHP 2010 Programı, 269-275).

“Kırsal kesimde yaşayan yoksul ve işsiz ailelere yönelik “Vatandaşlık Hakkı Ödemesi”nin yapılacağı; bu ödemenin ise, uygulaması büyük kentlerde başlatılacak olan Aile Sigortası'nın tüm Türkiye’de yaygınlaştırılmasına kadar, kırsal kesimdeki yoksulların koruma altına alınması amacıyla yapılacağı belirtilmektedir. Bu ailelere durumlarında iyileşme sağlanıncaya kadar her ay asgari ücret düzeyinde ödeme yapılması, bu ödemenin de doğrudan ailenin, öncelikle ailedeki annenin banka hesabına yatırılarak yapılması planlanmaktadır (CHP 2010 Programı, 276).

Ayrıca bu Programda “emeklilik prim ödeme gün sayısının 7000 güne düşürülmesi, işsizlere prim desteği verilmesi, emeklilerin tekrar çalışmaları halinde aylıklarından kesilen sosyal destek primlerine son verilmesi, özürlülük oranı % 60’ın üzerinde olanların sosyal güvenlik primlerinin devlet tarafından karşılanması, çok prim ödeyen fertlerin düşük, az prim ödeyen fertlerin de fazla aylık aldığı geçmiş uygulamaların düzeltilmesi için emeklilik intibak yasasının çıkarılması hedeflenmektedir. Ayrıca meslek liselerinde okuyan gençlerin, eğitim hayatları boyunca tam zamanlı sigortalı sayılması, sosyal güvenlik priminin devlet tarafından ödenmesi gibi taahhütlerde bulunulmuştur (CHP 2010 Programı, 277-280).

İstihdamı artırmak konusunda da “mevcut çalışanların sayısında sağlanacak artışa endeksli olarak verilecek ek istihdama vergi ve sigorta desteğinin güçlendirilmesi; “Genç İş Kur” programıyla girişimci gençlere, TÜBİTAK ve KOSGEB üzerinden proje ve danışmanlık hizmeti ve finansman desteğinin sağlanması hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra, kalkınmada öncelikli yörelerde istihdamı artırmak için Kırsal Kesim İstihdam Projesi'nin hayata geçirileceği ve ev ekonomisi, el sanatları uygulamalarıyla kişisel becerilerini girişimciliğe dönüştürmek isteyen kadınlara iş kurma ve pazarlama desteğinin verileceği taahhüdünde bulunulmaktadır (CHP 2010 Programı, 281-283).

Ayrıca bu Programda, “Tarımda Çıracılık Eğitimi Sistemi”nin getirilmesi öngörülmüştür. Getirilen bu sistemle çıracılık eğitim sisteminin yapısı geliştirilerek, 16-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin sertifikalı çiftçi olarak, sosyal güvenlik sistemine dahil edilmesinin sağlanması hedeflenmektedir” (CHP 2010 Programı, 284-285).

Bu Programdan da anlaşılacağı üzere Kılıçdaroğlu dönemiyle Partinin sosyal devlete ilişkin söylemlerinde ve tutumunda önemli değişiklikler söz konusudur. 2011 yılında da Partide benzer bir seyir izlenmiştir. Gürses (2011)’in belirttiği gibi, CHP’nin 2011 yılında açıkladığı “Yeni Ekonomi Stratejisi”, Partiyi çağdaş bir sosyal demokrat zemine oturtmaya yönelik önemli bir adımdır. Bunun temelinde ise sosyal devlet, uluslararası rekabet gücünün artırılması ve kalıcı istikrarın sürdürülmesi şeklinde formülize edilen üç temel etken yatmaktadır.

Bu bağlamda 2011 yılında CHP tarafından yayınlanan Aile Sigortası Kitapçığı da incelenmeye değer bir içeriğe sahiptir. Bu kitapçıkta CHP, “aile sigortası ile çağdaş bir sosyal güvenlik sistemi ve sosyal koruma ağı gerçekleştirmeyi amaçladığını; aile sigortası ile her yurttaşı her türlü dışlanmışlıktan korumayı ve yoksulluğu ortadan kaldırmayı hedeflediğini ifade etmektedir” (CHP, 2011: 3).

CHP 1971 yılında kabul ettiğimiz Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 102 Sayılı “Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi”nde yer alan dokuz sigorta dalından sekizini uygulamamıza rağmen aile sigortasını uygulamasına geçmemizin yanı sıra, yoksulluk oranının ve işsizliğin yüksek oluşu, sosyal sigorta programlarının kapsamadığı çalışan gruplar, özel olarak korunması gereken engelliler, çocuklar ve bölünmüş aileler” (CHP, 2011: 4) gibi nedenlerle bu programı ileri sürmüştür.

“Aile Sigortası Programı kapsamındaki sosyal desteklerin, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösterecek olan Aile Sigortası Kurumu tarafından yürütüleceği; ayrıca sosyal sigorta programlarından yararlanmakla birlikte yoksulluk eşiğinin altında geliri olan tüm yurttaşları kapsayan “yetişkin desteği, çocuk desteği, sosyal uyum desteği, yaşlı desteği, engelli desteği ve sağlık desteği”nden oluşan desteklemelerde bulunulacağı ifade edilmiştir. Bu desteklemelerin miktarının ise, ailede yaşayan çocuk, engelli, yaşlı üyelerin bulunması, aile reisinin işsiz olması, aile üyelerinin sayısı, ailedeki yetişkin sayısı gibi etkenlere göre belirlenmesi öngörülmüştür” (CHP, 2011: 21-24).

Aile Sigortası kapsamında, “yapılması planlanan ortalama aylık ödemenin en yoksul ailelerde 600-700 TL arasında, bu meblağın yoksulluk açığı % 50 olarak alınan ailelerde ortalama 400-450 TL arasında değişmesi hedeflenmektedir” (CHP, 2011: 30).

CHP tarafından önerilen Aile Sigortası Programının parasal kaynağının ise, “ ek vergi konmadan, bütçe kaynaklarının sosyal koruma programlarına öncelik vermesi yoluyla kapatılacağı ileri sürülmektedir. Mevcut sosyal yardım harcamalarının etkin yönetimi, çok başlılığın önlenmesi, işleşi harcamalarının düşürülmesi, sosyal yardımlardaki yolsuzluk ve usulsüzlüklerin kaldırılması ile bu program için para bulma sorununun önemli ölçüde çözülmesi öngörülmektedir (CHP, 2011: 28).

CHP'nin ileri sürdüğü bu sigorta kapsamında belirlenen her aileye ayda 600 TL tutarında ödeme yapılması taahhüt edilmektedir. Ancak Eski Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer, günümüzde saptanan her yoksul aileye verilen kömür, Yeşil Kart, ücretsiz kitap gibi yardımlar dışarıda tutulduğunda, ortalama 144 TL tutarında ödemenin yapıldığını; ancak söz konusu yardımı 600 TL'ye çıkarmak için 16 milyar TL'ye ihtiyaç duyulacağını, CHP'nin gösterdiği kaynakla da bunun karşılanmasının imkânsız olduğunu belirtmektedir (Radikal, 2011).

Ancak yine de yukarıda da ifade edildiği gibi, CHP'nin özellikle son yıllarda sosyal devlete ilişkin söylemlerinde ciddi manada bir değişimin gözlemlendiği, bu durumun Parti program ve tüzüklerine, taahhüt ve önerilerine de yansıtıldığı görülmektedir.

3. SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN AKP

Kasım 2002 milletvekili genel seçimlerinde % 34.26 oy alarak tek başına iktidar koltuğuna oturan AKP, Temmuz 2007'de yapılan milletvekili genel seçimlerinde % 46.58 (Metin, 2010: 193) ve Haziran 2011 milletvekili genel seçimlerinde ise % 49.9 oy alarak bu iktidarını sürdürmüştür. ANAP'ın sürdürdüğü yeni sağ politikasının 2000'li yıllardaki hamisi olan AKP (Türe, 2005: 50), parti tüzüğünde “piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurullarıyla tesis edilmesinin amaçlandığına yer vermiştir. Parti tarafından devletin ekonomi içindeki rolü ise, düzenleyici ve gözetici işlevleri ile tanımlanmıştır” (AKP 2010 Tüzüğü, 3).

Serbest piyasa merkezli bir yaklaşımı benimseyen, devletin ekonomik alandaki etkisini en aza indirgemeyi, iç piyasayla uluslararası piyasayı bütünleştirmeyi amaçlayan AKP'nin izlediği sosyal politikada da benimsediği ekonomi politikasının derin izleri bulunmaktadır. Örneğin; AKP tarafından Türkiye'de eğitimin eksikleri ayrıntılı olarak ele alınıp tespitler yapılırken, aynı zamanda özel eğitimin destekleneceğine vurgu yapılmaktadır. Aynı şekilde, sosyal güvenlikte reform sürecine gidilmesine gereksinim duyulmakla birlikte, uluslararası sermayenin talepleri doğrultusunda bir sosyal politika benimsenmiştir (Yılmaz, 2007: 167-168).

İzlenen bu sosyal politika, Osmanlı'dan miras alınmış gönüllülük ve hayırseverlik gibi bazı işleyiş ve düşünce tarzlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Bu anlayış geçirdiği birtakım değişikliklerle AKP döneminde devam etmektedir (Metin, 2010: 181).

Parti Programında, "Bir sosyal sınıfın değil bütün vatandaşların refah ve mutluluğunu sağlayan, yoksullar, bakıma muhtaç yaşlılar, çocuklar ve işsizler için özel programların oluşturulması; işsiz, yoksul, düşkün, hasta ve özürlüleri gözeten, onların insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşamalarına olanak sağlayacak bir sosyal devlet anlayışının gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda merkezi yönetimin yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve özel sektörle işbirliği içinde olmasını sağlayarak, sosyal devlet hizmetlerinde verimliliği ve kaynak kapasitesini artırmayı hedeflemektedir (AKP 2001 Programı).

Muhafazakâr-demokrat bir parti olarak kendisini tanımlayan AKP'nin içinde yer aldığı yeni muhafazakâr akım, gelenek, din, millet, devlet, otorite gibi eski muhafazakâr değerlerin büyük ölçüde liberal toplumu güvence altına almak amacıyla, kapitalizme ve yeni ekonomik, siyasal ve kültürel şartlara uyum göstermesini öngörmektedir (Erlor, 2007, 127). Kısaca, milli görüş çizgisinin kalkınmacı ekonomi modeli içerisine yerleşik, gönüllülük vurgusunun yüksek olduğu, hayırseverlik anlayışı AKP döneminde benimsenen sosyal politikanın astar boyasını oluşturmaktadır (Metin, 2010: 193).

Ancak hızla küreselleşen dünyada son zamanlarda yaşanan bazı gelişmelerden dolayı, sosyal yardımlara atfedilen önem artış göstermiştir. Bunda refah devletindeki köklü değişiklikler sonucu piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, işsizlik oranında görülen artışlar, geleneksel aile yapılarının parçalanması sonucu tek ebeveynli ailelerin sayısının artması, nüfusun yaşlanma eğiliminin hızlanması gibi nedenlerin yanı sıra, son dönemlerde yaşanan küresel mali krizlerin de etkisi büyüktür (Coşkun ve Güneş, 2008: 143).

Ülkemizde de dünyada yaşanan bu gelişmelere paralel bazı değişimlerin olduğu gözlenmiştir. Buğra (2010: 219)'nın belirttiği gibi, AKP döneminde sadece formel sektörde çalışanları değil tüm yurttaşları kapsayan bir sosyal politika anlayışı ülkenin siyasi gündemine girmiştir. Bu ilk bakışta aslında oldukça çelişkili bir durumdur. Çünkü neo-liberalizmi sonuna dek benimseyen ve IMF'nin politikalarını uygulama konusunda istekli olan bir parti için bu, karşı çıkılması gereken bir durumdur.

Fakat aslında bu paradoksu açıklamak açısından önem taşıyan üç önemli öge bulunmaktadır. Bunlardan ilki, IMF'nin ülkemize sosyal güvenlik reformu konusundaki önerilerinin uygulanması sürecinde sosyal güvenlik sisteminde beliren yapısal sorunlar ve toplumun büyük bir kesimini dışlayıcı etkilerinin ortaya çıkmasıdır. Bunların neticesinde, bazı fertlerin hastalık, yaşlılık, özürlülük, işsizlik gibi nedenlerle toplumdan dışlanma riskine karşı

yapılacak müdahalelere ilişkin bir kavram olarak sosyal içerme adı konmadan gündeme gelmiştir. İkinci olarak, 2001 krizinin ülke ekonomisine verdiği zarardan dolayı ülkenin geleneksel ahlaki ekonomi yapısı çökmüş ve toplumun önemli bir kesimi geçimini sürdüremez hale gelmiştir. 2001 krizi sonrasında iktidara gelen AKP hükümetinin, karşılaştığı devasa boyuttaki yoksulluk sorununu devlete siyasi sorumluluk yükleyen bir sorun olarak ele almasından başka bir alternatif kalmamıştı. Üçüncü olarak, Türkiye-AB ilişkileri de sosyal politika alanında ülkede bir zihniyet değişikliğine yol açmıştır. Ülkemiz, AB'ye uyum sürecinin bir parçası olarak bir Sosyal İçerme Belgesi (JIM- Joint Inclusion Memorandum) hazırlamakla yükümlü tutulmuştur. Sosyal İçerme Belgesi hazırlamanın ülkemize en büyük katkısı ise bir yandan sosyal dışlanmanın boyutları ortaya konurken, diğer yandan sosyal içermeye dönük politikalar ve ülkemizde bununla ilgili kurumların acizliğinin göz önüne çıkarılmasıdır (Buğra, 2010: 219-221)

Bu nedenlerden dolayı tüm yurttaşları kapsayan bazı sosyal yardım türlerinin ülkemizde uygulanmasından başka çare kalmamıştır. AKP döneminde sosyal yardımlar konusunda atılan ilk adım, Dünya Bankası tarafından yürütülen bir proje olan Şartlı Nakit Transferi uygulamalarının hayata geçirilmesidir. Şartlı Nakit Transferleri iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlardan ilki, çocuk ölümlerini ve hastalanma oranlarını azaltmak, temel sağlık ve beslenme hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanamayan 0-6 yaş grubunda yer alan çocukları güvence kapsamına almak amacıyla, sağlık muayenelerini yaptırmaları şartıyla ailelere düzenli nakdi para transferi yapılmasını öngören yardımdır. Diğerisi ise, eğitim alanında maddi olanakların yetersizliğinden dolayı çocuklarını okula gönderemeyen % 6'lık kesimde yer alan ailelere, ilk ve ortaöğretime giden çocuklarını okula düzenli olarak devam ettirmeleri şartıyla her ay nakdi olarak yapılan ödemedir (Metin, 2010: 189-195). Şubat 2002'de 6 pilot bölgede başlayan bu uygulama, 2004'den sonra Türkiye'nin her tarafında yayılmaya başlamıştır (Çaldıran Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, 2010). “Şartlı Sağlık Yardımları”ndan olan gebelik yardımları kapsamında 2005-2009 yılları arasında 49 bin 626 anne adayına 3.67 milyon TL ödeme yapılmıştır. “Şartlı Eğitim Yardımları”ndan da 2009 yılı verilerine göre 2 milyon 118 bin 821 eğitim fayda sahibi çocuk yararlanmış ve bu kapsamda 345.05 milyon TL ödeme yapılmıştır (Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009).

Aralık 2004 tarihinde çıkarılan 5263 Sayılı “SYDGM'nin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile SYDTF kurumsal bir yapıya kavuşturulmuş ve mevcut sosyal yardım programlarının yurttaşlara daha etkin bir şekilde ulaştırılmasına olanak sağlanmıştır. 2008 yılında da Fon Kurulu kararı ile nakdi veya ayni olarak yapılan gıda yardımları kapsamında

yılda iki kez yapılan yardımlar, üçer aylık periyotlarla yılda dört defaya yükseltilmiş, aktarılan kaynak da miktar bakımından artırılmıştır. Bunun dışında SYDT Fonundan yapılan eğitim materyal yardımı, ücretsiz kitap yardımı, öğle yemeği yardımı, özürlü öğrencilerin okullarına ücretsiz taşınması projesi kapsamında yapılan eğitim yardımları büyük ölçüde AKP döneminde getirilmiştir (Biçer ve Ortakkaya, 2008: 181-182). Bu yardımların yanı sıra SYDGM tarafından desteklenen; sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşlarının istemleri doğrultusunda şekillenen projeler ve kırsal kesimde yaşayan fertleri tarımsal faaliyetlerle üretici hale getirmek için geliştirilen Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi gibi tip projeler de söz konusudur (Güneş, 2008: 165; SYDGM, [Tarihsiz]).

2007 yılında çıkarılan “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile sosyal devlet konusunda önemli bir adım daha atılmıştır. Bu Kanun’la kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3’ünden daha az olan bakıma muhtaç özürülere, resmi veya özel bakım merkezlerinde ya da ikametgâhlarında bakım hizmeti verilmesinin (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, ek md. 7) ve belirlenen ölçütlere uyan ailelerde bakıma muhtaç özürlü ve yaşlı yurttaşlara bakım parası ödenmesinin yolu açılmıştır (Tezel, 2007). “Bakıma muhtaç özürülere sunulacak bakım hizmetinin karşılığı olarak belirlenecek kişi başına aylık bakım ücret tutarının iki aylık net asgari ücrete kadar çıkabileceği belirtilmiştir (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 2).

Ayrıca bu Kanun, yaşlılara, suça yöneldikleri tespit edilen veya duygusal, cinsel ve fiziksel istismara uğrayan çocuklara yönelik bakım, tedavi, rehabilitasyon ve koruma hizmetlerinin verildiği, *yaşlı hizmet merkezlerinin, koruma bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinin* kurulmasını öngörmektedir (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 1).

AKP döneminde yapılan bu yardım ve hizmetlerle yaşlı, özürlü ve muhtaç kesime yönelik olarak sosyal devlet alanında önemli gelişmeler kaydedildiği, yoksullara ciddi meblağda kaynak aktarıldığı yadsınamaz. Ancak söz konusu kaynağın ciddi bir servet ve gelir vergisi alıp, ülkede yaratılan zenginliği zenginden alıp, yoksula aktarmaktan ziyade, yoksula işçi ve emekçi sınıfların birikimlerinden kaynak aktarmak şeklinde temin edilmesi AKP tarafından yapılan sosyal yardımlara getirilen eleştirilerin bir kısmını teşkil etmektedir (Soyer, 2009: 8).

Ayrıca AKP dönemindeki yoğun gönüllülük vurgusu ve hayırseverlik anlayışına dayanan sosyal yardım anlayışıyla yapılan sosyal yardımların, yoksullukla mücadeleden ziyade yoksulluğu belli bir düzeyde tutarak, söz konusu durumu siyasi devamlılığın bir aracına dönüştürdüğü, yapılan yardımların yoksulluğu giderici etkisinin sınırlı olduğu ve hatta yok denecek kadar az olduğu ileri sürülmektedir. Hatta yapılan sosyal yardımların miktarında özellikle seçim dönemlerinde artışların olması ve yardımların seçimleri kazanmanın kritik olduğu bölgelerde yoğunlaştığı eleştirisi yapılmaktadır (Metin, 2010: 193-199).

AKP döneminde ve geçmişteki iktidarlar döneminde yapılan sosyal yardımlara getirilen bir diğer eleştiri ise, sosyal yardımlar yapılırken fertlerin yardım kuruluşları önünde örselenmesidir. Buna son vermek için de Avrupa'da sosyal yardımların dağıtılmasında uygulanan "vatandaş aylık hesabı" gibi uygulamalara ivedilikle geçilmesi önerilmektedir (Polat, 2008: 138).

AKP döneminde izlenen sosyal politika incelenirken değinilmesi gereken bir diğer husus ise, sosyal güvenlik sistemidir. Bu bağlamda öncelikle işsizlik sigortası konusunda yapılan düzenlemenin ele alınmasında yarar vardır. 1999 yılında çıkarılan 4447 Sayılı "İşsizlik Sigortası Kanunu" 2002 yılına kadar uygulanmamıştır. 2002 yılında uygulanmaya başlayan Kanunun kapsamı, 2011 yılına kadar oldukça dar tutulmuştur. 2011 yılında yapılan düzenlemeye kadar, ülkemizde işsizlik sigortasından yararlanmak için, hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olmak gerekmektedir. Son üç yıl içinde 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödeyen sigortalı işsizlere 180 gün; 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödeyen sigortalı işsizlere 240 gün; 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödeyen sigortalı işsizlere 300 gün süre ile işsizlik sigortası ödenmekteydi (İşsizlik Sigortası Kanunu, md.50).

İşsizlik Sigortası Kanunu'ndan yararlanma ölçütlerinin bir hayli dar tutulmasından dolayı sonraki yıllarda yapılan işsizlik ödenekleri, İşsizlik Sigortası Fonu'nun toplam birikiminin % 10'unu aşmamıştı. Geriye kalan bölüm GAP harcamaları için bütçeye aktarılmış, 2009 yılında ise işverenlerin prim yükümlülüklerinin bir kısmı İşsizlik Sigortası Fonu'ndaki birikimden karşılanmıştır (Boratav, 2010: 202).

2011 yılında işsizlik sigortasına ilişkin bazı hükümler değiştirilerek, bu sigortanın kapsamı genişletilmiştir. Yapılan bu değişiklikle kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanlarla isteğe bağlı olarak işsizlik sigortası primi ödeyenler; şehir içi toplu taşıma aracı işyerleri ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir ya da daha fazla kişi tarafından çalıştırılan kişiler de işsizlik sigortası kapsamına alınmıştır. Ayrıca işsizlik sigortasından yararlanmak için gerekli olan şartlarda da bazı değişiklikler yapılmıştır.

Yapılan değişiklikle hizmet sözleşmesinin sona ermesinden önceki son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş ve işten ayrılmadan önceki son 120 gün içinde prim ödeyerek sürekli çalışan kişilerin işsizlik sigortası desteğinden yararlanmaya hak kazanacağı belirtilmiştir (Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 68-69).

İşsizlik sigortasının dışında sosyal güvenlik konusunda yapılan bir diğer önemli yasal düzenleme ise, 2006 yılında çıkarılan 5502 Sayılı “Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu” ile 5510 Sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu”dur.

Çıkarılan bu yasalarla, Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamındaki vatandaşlarla bunun dışında yer alanlar arasındaki ayrıma dayanan ikili yapı ortadan kalkmıştır (Buğra, 2008). Ancak 5510 Sayılı Kanunu’na göre, işçilerin kaza, hastalık, yaşlılık veya sürekli sakatlık sonucu çalışamaz duruma gelmeleri ve işsizlik halinde kullanılmak üzere işçilerden kesilen primlerle finanse edilen sistem, işçi sınıfının aleyhine bir düzenlemeyi getirdiği için eleştirilmektedir. Bunun gerekçesi ise, işçi sınıfı tarafından yaratılan zenginlikten işçilerin aldığı düşük paydan bir de söz konusu riskler için prim/para kesintisinin yapılmasının son derece adaletsiz bir uygulama olarak görülmesidir (Soyer, 2009: 10).

5510 Sayılı Kanunu’na göre, hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan vatandaşlar da belirlenen tarihlerde başvurmaları halinde Genel Sağlık Sigortası kapsamına dahil edilmiştir. Fakat burada sağlık hizmetlerinden yararlanmak için sigorta primlerini kendilerinin ödemeleri şartı getirilmiştir. SGK tarafından yapılması gereken tespit neticesinde, aile içinde kişi başına düşen aylık geliri brüt asgari ücretin 1/3’ünden az olanların primlerinin ise devlet tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır (Koyuncuoğlu, 2010).

Aynı Kanunla sosyal güvenlik alanında getirilen bir diğer önemli gelişme ise, 18 yaşından küçüklerin anne babalarının sigortalı olup olmamalarına bakılmaksızın, herhangi bir ön şart aranmadan Genel Sağlık Sigortalısı sayılmasıdır (Tezel, 2009).

Sosyal güvenlik alanında yapılan bu düzenlemelerin dışında, 12 Eylül 2010 tarihinde referanduma sunulmuş kabul edilen, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”da da sosyal devlete ilişkin önemli hükümler bulunmaktadır. Örneğin; Kanunun “çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz”, “devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 1, 4) şeklindeki maddeleri sosyal devlet konusunda alınacak önlemler ve yapılacak düzenlemeler

için anayasal bir dayanak teşkil etmektedir. Yine aynı Kanunun “Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler” ve “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51. maddesinin dördüncü fıkrası (Aynı zamanda ve aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz) yürürlükten kaldırılmıştır” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 5-6) şeklindeki maddeleri sendikal özgürlük alanında hatırı sayılır gelişmeler olarak kabul edilebilir.

AKP döneminde çocuk ve özürllülerin yanında kadınların da ihmal ve istismarını önlemek için, ALO 183 Aile, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı hizmete sokulmuş, sosyal hizmet gereksinimi duyan kadın, genç ve ailelere hizmet götüren Aile Dayanışma ve Toplum Merkezleri'nin sayıları artırılarak, yaygınlaştırılmıştır. Aynı şekilde istismar ve şiddete maruz kalan kadınlara yönelik hizmet veren kadın konukevlerinin sayısı arttırılmıştır (Terkan, 2010: 129). Ayrıca 2012 yılında kabul edilen Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'la, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadın, çocuk ve aile bireylerinin korunmasına ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesine yönelik (Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, md. 1) önemli düzenlemeler ve yaptırımlar getirilmiştir.

2010'da açıklanan istihdam paketiyle, kadın ve genç nüfusun istihdamını özendiren önemli teşvikler getirilmiştir. Bu istihdam paketine göre, Temmuz 2010 tarihine kadar işe alınacak tüm kadın ve 18-29 yaş arasındaki erkek fertlerin sigorta primlerinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanması uygulaması getirilmiştir. Getirilen bu teşvik sistemi ile işverenler asgari ücret üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hissesinin birinci yılda % 100'ünün, ikinci yılda % 80'inin, üçüncü yılda % 60'ının, dördüncü yılda % 40'ının ve beşinci yılda ise % 20'sini ödemeyecek olup, bunlar işveren adına İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanacaktır (Takvim, 2010).

AKP'nin sosyal devlet konusunda yaptığı bir diğer önemli yasal düzenleme ise, 2011 tarihli ve 6111 Sayılı “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”dur. Bu Kanunla, “Özürlülerin; özür durumu, hizmet gerekleri, iklim ve ulaşım şartları göz önünde bulundurulmak suretiyle mesai saatinin başlama ve bitiş saatleri ile öğle dinlenme sürelerinin merkezde üst yönetici, taşrada mülki amirlerce farklı belirlenebilmesinin” (Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 104) yolu açılarak özürllüler lehine bir uygulama başlatılmıştır.

Ayrıca bu Kanunla, “kadın memurlara, doktor raporunda belirtilmesi halinde hamileliğin yirmi dördüncü haftasından önce ve her halde halileliğin yirmi dördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki bir yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilmesi; özürlü memurlara da isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevinin verilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca bu Kanunla, erken doğum halinde doğum izninin doğum sonrasına aktarılması, doğumda annenin ölmesi halinde isteği üzerine babaya anne için öngörülen doğum izninin verilmesi, memur olan babaya eşinin doğum yapması halinde on gün doğum izni verilmesi, memura eşinin anne, baba ve kardeşinin ölümü hallerinde isteği üzerine yedi gün izin verilmesi, isteği halinde doğum yapan kadına ve doğumdan dolayı babaya 24 ay aylıksız izin verilmesi gibi haklar getirilmiştir (Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md. 29, 105-108).

AKP döneminde sosyal devlet konusunda yapılan bu olumlu düzenlemelere rağmen, AKP'nin özellikle yoksulluk sorununu ve temel kamu yatırım alanlarını sivil topluma havale etmek hususunda epeyce istekli olduğu yönünde eleştiriler getirilmektedir (Buğra, 2010: 240). Yukarıda da değinildiği üzere, Parti programında da bu isteklilik açıkça ifade edilmektedir. Parti programında, sosyal yardımlaşma ve dayanışma alanında faaliyette gösteren dernek, vakıf ve sosyal yardım kuruluşlarının faaliyetlerinin özellikle destekleneceği dile getirilmektedir (AKP 2001 Programı).

Bu istekliliğin yansıması olarak Gökkuşuğu Projesi ile Eğitime % 100 Destek Projesi örnek gösterilebilir. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile hayata geçirilecek olan ve Türkiye'de yaşayan 8.5 milyon engelli ferдин rehabilitasyon, eğitim ve meslek edindirme ihtiyaçlarını karşılamayı, 19 ilde eğitim merkezinin açılmasını hedefleyen Gökkuşuğu Projesinin gala yemeğinde bile 13 milyon TL tutarında bağış toplanması dikkate değerdir (Milliyet, 2006). Gökkuşuğu Projesi'nden daha büyük çaplı olan proje ise Eğitime % 100 Destek Projesidir. 11 Eylül 2003'te başlatılan bu proje ve bunun hayata geçirilmesi amacıyla çıkarılan “4842 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile hayırseverlerin eğitime yaptıkları harcamaların % 100'ünü gider olarak gösterebilmelerine olanak sağlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü, 2005). Bu projenin sonuçları, Eski Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu'nun verdiği rakamlar incelendiğinde daha net görülebilir. Şöyle ki, bu projenin başladığı 2003 yılı ile 2010 yılları arasında İstanbul'da toplam 23 bin 979 derslik yapımı

tamamlanmış olup, bunlardan 3 bin 113'ü Eğitime % 100 Destek Projesi çerçevesinde yapılmıştır (Milliyet, 2010).

Getirilen eleştirilere rağmen, AKP döneminde izlenen sosyal politikalarla ülkemizde sosyal devlet konusunda önemli gelişmelerin kaydedildiği yadsınamaz. Ancak AKP döneminde yapılan sosyal devlet harcamalarının, aynı yıllarda OECD ve AB ülkelerinde yapılan devlet harcamalarının gerisinde olduğu sonucuna erişilmektedir. Şöyle ki, 2005 yılı verilerine göre, kamunun yaptığı kişi başına sağlık harcamaları bakımından Türkiye, OECD ülkeleri içerisinde Meksika'nın üzerinde sondan ikinci sırada bulunmaktadır (Topuz, 2009: 125-126). 2003 yılı verilerine göre, Türkiye'de 0-19 yaş grubu için kişi başına düşen kamu eğitim harcaması sadece 232 avro iken, aynı rakam Yunanistan'da 2.699, Portekiz'de 3.374 avro, İspanya'da ise 3.937 avrodur (Buğra, 2010: 242). 2004 yılı verilerine göre, Avrupa ülkelerinde kamunun eğitim harcamalarının GSMH içindeki payı göz önünde tutulduğunda bu oran AB ülkelerinde ortalama % 5 dolayında olup, Türkiye 33 Avrupa ülkesi arasında % 4.05'lik payla ancak Romanya, Lüksemburg gibi ülkelerin önünde sondan beşinci sırada yer almaktadır (Topuz, 2009:126).

2007 yılı verilerine göre, OECD ülkelerinde güncel fiyatlar ve satın alma gücü paritesi üzerinden kişi başına düşen toplam kamu sosyal harcamaları karşılaştırıldığında; Lüksemburg (17.447 dolar), Norveç (11.427 dolar), İsveç (10.493 dolar), Avusturya (10.008 dolar)'nın ilk sıralarda yer aldığı, Türkiye (1.433 dolar)'nin ise sadece Meksika (1042 dolar)'dan yüksek bir değerle sondan ikinci sırada yer aldığı görülmektedir (OECD, 2010).

BM tarafından yayımlanan 2009 İnsani Gelişme Endeksi'ne göre kişi başına düşen GSMH'in 12.955 dolar olduğu Türkiye 182 ülke arasında 79. sırada yer almaktadır. Oysa Bulgaristan, Romanya ve Makedonya gibi ülkelerle aynı kategoride yer alan 18 ülke daha düşük gelir seviyelerine rağmen Türkiye'den üst sıralarda yer almaktadır (Yeni Ufuklar, 2009).

2010 İnsani Gelişme Endeksi'nde de bu manzaranın değişmediği görülmektedir. 2010 İnsani Gelişme Endeksi'ne göre "Yüksek İnsani Gelişme Gösteren" 169 ülke arasında yer alan Türkiye, 83. sırada bulunmaktadır. Bu endekse göre, Türkiye sıralamada AB'ye üye ülkeler ve AB'ye aday olan diğer ülkelerin OECD ortalamasının altında yer almıştır. Aynı zamanda Türkiye ile aynı insani gelişme kategorisinde yer alan ve kişi başına düşen GSMH'si Türkiye'nin altında olan Bulgaristan, Letonya ve Romanya gibi ülkeler Türkiye'den üst sıralarda yer almıştır. Benzer şekilde Türkiye, sıralamada AB'ye aday olan Hırvatistan, Makedonya gibi ülkelere göre üst sıralarda yer almaktadır (Yeni Ufuklar, 2010).

4. İKİ SİYASİ PARTİNİN SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Kurulduğu ilk yıllarda özel sektör öncülüğünde kalkınmayı hedefleyen bir siyasi parti olan CHP, 1. Dünya Savaşı, Balkan Savaşı ve Kurtuluş Savaşında güç kaybeden halkın yorgun düşmesi, Osmanlı'dan gelen tesirlerle yerli girişimcinin yok denecek kadar az, sermaye ve teknolojinin yetersiz olmasından dolayı devletçi ekonomiye yönelmek durumunda kalmıştır (Karabulut, 2010: 979-980). CHP'nin benimsediği bu ekonomi anlayışı 1980 askeri ihtilaline kadar devam etmiştir. 1980 askeri ihtilali ile kapatılan ve 1992 yılında yeniden açılan CHP'nin bu tarihten sonra benimsediği ekonomi anlayışı, 24 Ocak 1980 Kararlarıyla ülkemizin benimsediği ekonomi anlayışına paralel olmuştur.

CHP Ekonomik Programında ve Parti Programında serbest piyasa ekonomisine, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip bir ekonomi hedefine, yerli sermayenin yanı sıra yabancı sermayenin desteklenmesi gerektiğine, kamunun piyasa mekanizmasının alternatifi değil tamamlayıcısı olduğuna vurgu yapılmıştır.

Serbest piyasa ekonomisi merkezli bir yaklaşımı benimseyen AKP'nin Parti Program ve Tüzüğünde de, serbest piyasanın tüm kurum ve kuruluşlarıyla tesis edilmesi hedefi güdülmekte olup, kamunun ekonomide düzenleyici ve gözetici işlevlerinin olduğu, ekonomideki etkisinin en az düzeye indirilmesi ve ülke ekonomisinin küresel piyasalara eklenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Görüldüğü üzere her iki siyasi partinin ekonomi anlayışı serbest piyasa ekonomisinden yanadır. Kamunun piyasa ekonomisinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olduğuna; ekonomi içindeki düzenleyici ve gözetici işlevlerine vurgu yapılmıştır. Ancak CHP, pazar ekonomisinden yana olduğunu belirtirken, aynı zamanda devlet müdahalesine ve planlamaya da karşı çıkmamaktadır (Yılmaz, 2007: 166-167).

Her iki partinin benimsediği ekonomi anlayışı, izlediği sosyal politikaya da yansımıştır. Bu konuda her iki partiyi karşılaştırmak için kurulduğu ilk günden günümüze kadar sosyal politika alanındaki uygulamalarına, parti program ve tüzüklerine tekrar kısaca değinilmesinde yarar vardır. Tek parti döneminde CHP'nin kabul ettiği parti programlarında, ağırlıklı olarak yeni bir devletin ve ulusun inşasına ağırlık verilmiştir (CHP, 2010: 8). Büyük ölçüde kalkınmanın ön plana çıkarıldığı tek parti döneminde yoksullukla mücadele devletin sorumluluk alanları içerisinde yer almamıştır. Gönüllü hayırseverlik vurgusu, yoksulluk yaklaşımı içerisinde oldukça belirgindir (Buğra, 2010: 98-99).

Cumhuriyetin ilk yıllarında oldukça yoksul olan ülkede, eğitimden yoksun olan halka yönelik olarak Köy Eğitimci Teşkilatı, Köy Enstitüleri ve Halkevleri vasıtasıyla hizmet

verilmeye çalışılmıştır. 2. Dünya Savaşı nedeniyle çıkarılan Milli Korunma Kanunu'yla yapılan sıkı düzenlemelerden dolayı üretimde görülen aksamalar ve ekonomik sorunlar, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi ağır vergiler ülkedeki yoksulluğu iyice artırmıştır. CHP tarafından II. Dünya Savaşı'ndan sonra yoksulluk ve sosyal adalet konusunda önem arz eden Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmış, ancak bu Kanun uygulanamamıştır. Ayrıca tek parti döneminde çalışma hayatını düzenleyen, emekçi kesime bazı haklar tanıyan, işçi sağlığı ve güvenliği açısından önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Ancak CHP'de 1965 milletvekili genel seçimleri sonuna kadar sosyal devlet konusunda ciddi bir sarkılma görülmemiştir. CHP ilk kez bu seçimlerden sonra Ortanın Solu söylemiyle; sosyal adalet, sosyal güvenlik ve sosyal refah devleti vurgusunu ön plana çıkarmış ve sosyal demokrat bir kimliğe kavuşmuştur. Ortanın Solu söylemiyle görülen değişim parti program ve tüzüklerine de yansımış ve CHP 1976'da Sosyalist Enternasyonel'e katılma kararı almıştır. 1980 askeri ihtilali ile kapatılan ve 1992 yılında yeniden açılan CHP'nin 1994 Parti Programı'nda; eğitimden sosyal güvenliğe kadar birçok konuda önemli taahhütlerde bulunulmuş, özel sektör yatırımlarının destekleneceği ve sosyal politikalarda varlıklı ve gönüllü fert ve kuruluşların katkılarının yönlendirileceğine değinilmiştir. Partinin 2010 Programında; sığınma evlerinden Sendikalar Kanununa, Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Kanunu'ndan Aile Sigortasına ve Vatandaşlık Hakkı Ödemesine kadar birçok değişiklik ve düzenlemeye yer verilmiştir.

AKP tarafından da CHP 1994 Programında olduğu gibi, eğitimin eksikleri tespit edilmiş olup, aynı zamanda özel eğitimin desteklenmesine vurgu yapılmıştır. Aynı şekilde sosyal güvenlik reformuna yönelik önemli girişimlerde bulunulmuş ve uluslararası sermayenin talepleri doğrultusunda bir sosyal politika sistemi şekillendirilmiştir (Yılmaz, 2007: 167-168). CHP ve AKP'nin izlediği sosyal politikanın birbirine tezat bir şekilde gönüllülük ve hayırseverliğe dayandığı görülmektedir.

Ayrıca AKP bazı iç ve konjonktürel nedenlerden dolayı sadece formel sektörde çalışanları değil, tüm yurttaşları kapsayan bir sosyal politika izlemek durumunda kalmıştır. 2001 ekonomik krizi, IMF'nin sosyal güvenlik reformu konusundaki acı reçetelerinin doğurduğu sorunlar ve AB'ye üyelik sürecinden doğan yükümlülüklerden dolayı (Buğra, 2010: 219-221) AKP önceki ekonomi politikasıyla çelişen bir sosyal politika izlemiştir. Bu anlamda atılan ilk adım Şartlı Nakit Transferleri olup, bunu yapılan çok sayıdaki eğitim yardımı, proje desteği izlemiştir. Yapılan yasal düzenlemeler ile yaşlı, özürlü ve muhtaç yurttaşlara yönelik olarak bakım parası gibi önemli sosyal yardımlar getirilmiştir.

CHP 1994 Parti Programında SSK, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR'un birleştirilerek Ulusal Sosyal Sigorta Kurumu'nun kurulması öngörülmüştür. AKP tarafından 2006 yılında çıkarılan 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile CHP tarafından öngörülen bu kurum, Sosyal Güvenlik Kurumu adıyla vücut bulmuştur. Aynı Programda, çalışırken işsiz kalanların işsizlik sigortasından yararlanması öngörülmüştür. Bu uygulama da 1999 yılında çıkarılan 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile yasalaşmıştır. Ancak 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren bu Kanundan yararlanma ölçütleri oldukça dar tutulduğundan, bu sigorta fazla işlevsel değildi. Ancak 2011 yılında AKP döneminde yapılan değişiklikle bu sigortanın kapsamı genişletilmiş ve yararlanma ölçütleri esnetilmiştir. Ayrıca 2006 yılında çıkarılan 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu'yla sosyal güvenlik kapsamındaki vatandaşlarla bunun dışında yer alanlar arasındaki ikili yapı kalkmıştır (Buğra, 2008). 5510 Sayılı Kanun'a göre, hiçbir sosyal güvencesi olmayan 18 yaşından küçükler anne ve babalarının sigortalı olup olmadığına bakılmaksızın Genel Sağlık Sigortalı sayılmıştır.

AKP döneminde kadın ve çocuk istismarını önlemek için de önemli yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. Bu yönden CHP tarafından kadın ve çocuk istismarını önlemek amacıyla taahhüt edilen yerel yönetimler bünyesinde kurulan sığınma evlerinin sayısının artırılması gibi taahhütlerle, AKP'nin uygulamaları örtüşmektedir. Ayrıca AKP tarafından, CHP'nin önerdiği Genç-İş Kur Projelerine benzer bazı düzenlemeler yapılmıştır. CHP tarafından taahhüt edilen emeklilik intibak yasası da AKP tarafından 8 Mart 2012'de çıkarılan 6283 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun adıyla çıkarılmıştır (Takvim, 2012).

Çocuk, yaşlı, özürlü, harp ve vazife malullerinin, kadınlara yönelik toplumsal düzenlemeler ile çocukların istismarını ve şiddete maruz kalmasını önlemek için gerekli anayasal, yasal ve kurumsal düzenlemeler de AKP döneminde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca özörlülere yönelik olarak; özörlü devlet memurlarının çalışma saatleri ve şartları şekil ve mercii bakımından özörlülerin lehine olacak şekilde değiştirilmiş, analık durumunda her iki eşe önemli sosyal haklar tanınmıştır. AKP döneminde SYDTF kapsamında yapılan yardımların sayısı ve bunlara aktarılan kaynaklar da artırılmıştır.

Göröldüğü üzere, her ne kadar farklı ideolojik temellere dayansa da sosyal politika açısından AKP ile CHP'nin birçok taahhüt, düzenleme ve uygulamaları benzerlik göstermektedir. Ancak sosyal yardımların dağıtılması hususunda her iki partinin izlediği politika farklılık göstermektedir. CHP, ölkemizde farklı kurumlarca ailelere ulaştırılan sosyal yardımların yapılış biçiminin yurttaş onurunu zedelediğini, sosyal yardım sisteminin

çoğunlukla istek üzerinden yürütüldüğünü belirtmektedir. Bu nedenle de yoksul olup da ilgili sosyal yardım kurumlarına doğrudan başvurmayanların yardıma hak kazanamadığı, ayrıca sosyal yardımların dağıtımında kime nasıl yardım edileceği hususunda nesnel ölçütlerin kullanılmadığı ve yardımların gelişigüzel yapıldığı şeklindeki eleştiriler CHP tarafından getirilmektedir (CHP, 2011: 24).

CHP tarafından ülkemizde sosyal yardımların dağıtılmasında tespit edilen sorunlara yönelik olarak, Aile Sigortası, Vatandaşlık Hakkı Ödemesi, çocuk bakım parası, kreş parası gibi mekanizmalar öngörülmektedir. Her iki parti de sosyal yardımlar konusunda yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörle işbirliği yapılmasını savunmaktadır.

Ancak eldeki tüm verilere rağmen henüz yeni kurulan, oldukça yoksul ve yorgun bir ülke olan Türkiye’de tek parti döneminde ve 1970’lerin ithal ikameci politikanın benimsendiği, adeta yoklar ülkesi olan ülkede iktidar olan CHP ile 2002 yılında iktidar koltuğuna oturan AKP’nin sosyal politika açısından sağlıklı bir biçimde karşılaştırılması oldukça güçtür. Buna rağmen yapılan karşılaştırmada, AKP’nin iktidarda olduğu yıllarda Türkiye’de sosyal devlet konusunda önemli gelişmelerin kaydedildiği ve sosyal devlet harcamalarına aktarılan paylarda artış gözlemlendiği sonucuna erişilmiştir. CHP’nin iktidarda olduğu tek parti döneminde ülkenin koşullarının elverişsiz olmasından ve henüz vücut bulan bir devletin ve ulusun inşasına yönelmek zorunluluğundan; 1970’li yıllarda ülke ekonomisinin son derece yetersiz ve kırılğan yapısından dolayı sosyal devlet konusu ve buna yönelik olarak yapılacak harcamalar arka planda tutulmuştur. Ancak 1990’lı ve 2000’li yıllarda CHP’nin parti program ve tüzüklerinde sosyal devlet konusuna büyük önem atfedildiği görülmektedir.

AKP döneminde sosyal devlet konusunda yapılan harcama kalemlerinin genel eğilimine bakıldığında, her harcama kaleminde önemli artışların görülmesine rağmen, bu harcama kalemlerinin GSYİH içindeki payında yıllar itibariyle önemli bir artış görülmemektedir. Ayrıca AKP döneminde yapılan sosyal devlet harcamaları, aynı yıllarda OECD ve AB ülkelerinde yapılan sosyal devlet harcamalarıyla karşılaştırıldığında, AKP’nin çabalarının bu konuda yetersiz olduğu sonucuna erişilmektedir (Topuz, 2009: 115-126). BM tarafından yayımlanan İnsani Gelişme Endekslerinde de Türkiye’nin, kendisinden düşük gelir seviyesine sahip olan ülkelerin çok gerisinde yer aldığı görülmektedir.

5. SONUÇ

Çalışmada öncelikle, CHP'nin izlediği ekonomi politikası ve bunun paralelinde şekillenen sosyal politikası iktidar ve muhalefet yıllarında ele alınmıştır. Tek parti döneminde, büyük savaşlardan sonra vücut bulan bir devletin ve ulusun inşasına ağırlık verilmiş olup, CHP bu dönemde ülkedeki yoksullukla mücadele konusuna eğilmemiştir. Ülkede eğitim konusunda görülen açıkların geçici çözümler getirilerek kapatılmasına çalışılmış olup, 2. Dünya Savaşından dolayı sıkı düzenlemelere gitmeyi gerekli görmüştür. CHP yoksulluk ve gelir dağılımı konusunda önemli olan toprak reformu konusunda gerekli yasal düzenlemeyi yapmış, ancak bunu bir türlü uygulayamamıştır. Ayrıca tek parti döneminde CHP, çalışma hayatını düzenleyen, emekçi kesime bazı haklar tanıyan, işçi sağlığı ve güvenliğini sağlayan önemli yasal düzenlemeler yapmıştır. Ancak 1965 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinin sonunda, CHP sosyal politika konusuna daha çok eğilmiştir. Ortanın Solu söylemi Partide bu konuda bir dönüm noktası olmuştur. Bu söylemle sosyal adalet, sosyal demokrasi ve refah devleti gibi konular ön plana çıkarılmış, Parti sosyal demokrat bir kimliğe kavuşmuştur. 1980 askeri ihtilaliyle kapatılan ve 1992 yılında tekrar açılan CHP'nin 1994 Programı ve daha sonraki tüzük ve programlarında sosyal devlet vurgusu baskındır.

Bu program ve tüzüklerinde sosyal devlet konusunda yıllar sonra gerçekleştirilebilen bir kısım düzenlemeler önceden kestirilmiş olup, özellikle sosyal yardımlar konusunda ülkedeki birçok sorun ortaya konmuş ve bunlara yönelik çok sayıda öneri getirilmiştir. Ancak, CHP 24 Ocak Kararları ile değişen Türkiye ekonomisine ve bu ekonomik modelin arzularına çare ararken büyük bir yanılığa düşmüştür. Kapitalist sürecin olumsuzluklarına sosyal tedbirler getirmesi gerekirken, serbest piyasa ekonomisinin özüne aykırı olan tek parti döneminden kalma devletçi ekonomiyi savunmuştur. Özelleştirmelere sosyallik adına karşı çıkması sosyal devlet ile devletçi ekonominin karıştırıldığına ispatıdır. Oysa gelişmiş batı ülkelerinde (başta İskandinav ülkeleri olmak üzere) sol üçüncü evreye ulaşmış ve serbest piyasa ekonomisine üretimde evet demiştir. Ancak tüketimi tanzimde devlet müdahalesini öngörmektedirler. Yine Avrupa'da Sosyal Demokrat partiler ulusal düşünceler yerine daha kıtasal ve evrensel düşüncelere yer vererek, *Kozmopolit Demokrasi'yi* (Giddens, 2000: 145-169) savunurlarken, CHP daha devletçi ve ulusalcı politikalara yer vermektedir. Kısacası CHP ulus-devlet'i örselemeden ötelemeyi tam olarak başaramamıştır.

2002 yılında tek başına iktidar olan AKP ise, benimsediği ekonomi politikasıyla çelişecek bir şekilde tüm yurttaşları kapsayan bir sosyal politikayı benimsemiş olup, başta Şartlı Nakit Transferi gibi son derece önemli sosyal yardımları uygulamıştır. AKP döneminde sosyal yardım kuruluşlarının işlevselliği, sosyal yardım türlerinin sayısı ve yardım

kuruluşlarına aktarılan meblağ da arttırılmıştır. Özellikle çocuk, yaşlı, kadın ve özürlü gibi toplumun zayıf kesimlerini sosyal dışlanmaya karşı korumaya yönelik, önemli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmış, mevcut altyapı güçlendirilmiştir. Çalışanların sosyal hakları iyileştirilmiş, sendikal haklarında ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak buna rağmen AKP'nin bu konudaki çabalarının OECD ve AB ülkelerine kıyasla yetersiz olduğu sonucuna erişilmiştir. AKP iktidarının en önemli sosyal uygulama yanışı, sosyal yardımlarda nakdi yardımlar yerine aynı yardımlara ağırlık vermesidir. Yapılan aynı yardımlar belki sosyal başlangıç için gerekliydi, ancak ısrarla devam ettirilmesi hem modern sosyal yardım sistemlerinin oluşumuna engel olmakta, hemde bu yardımlar onur kırıcı olarak algılanmaktadır.

Yapılan karşılaştırmada genel itibariyle gerek ekonomi politikası, gerekse sosyal politika açısından CHP ile AKP arasında büyük farklılıkların olmadığı görülmüştür. Her iki parti de serbest piyasa ekonomisinden yana olup, kamuyu piyasa mekanizmasının alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak kabul etmektedir. Ancak CHP kamunun müdahalesine ve planlamaya da karşı çıkmamaktadır. Sosyal politika açısından da her iki partide gönüllü hayırseverliğe, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere ağırlık verilmektedir. Fakat sosyal yardımların dağıtılması konusunda iki partinin benimsediği yaklaşım birbirinden farklıdır.

CHP tarafından farklı kurumlara yapılan sosyal yardımların halkın onurunu zedelediğini, yardım kuruluşları önünde halkın örselendiği, sosyal yardımların dağıtılmasında uygulanan bireysel başvuru sisteminin olumsuz sonuçlara yol açtığı, sosyal yardımların dağıtılmasında nesnel ölçütlerin kullanılmadığı şeklinde ülkemizdeki sosyal yardım sistemine yönelik eleştiriler getirilmektedir. CHP, Sosyal yardım sistemindeki bu açıkların da Aile Sigortası, Vatandaşlık Hakkı Ödemesi, çocuk bakım parası, kreş parası gibi yardım türleriyle kapatılabileceğini belirtmektedir.

Ancak eldeki verilere rağmen en son 1980 askeri ihtilalinden önce iktidar olan bir siyasi parti ile günümüzde iktidarda olan bir siyasi partinin sağlıklı bir şekilde karşılaştırılmasının olanaksız olduğunun yinelenmesinde yarar vardır.

KAYNAKLAR

- Ağtaş, Ö. (2008). "Ortanın Solu: İsmet İnönü'den Bülent Ecevit'e", (Ed. T. Bora ve M. Gültekinil), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol*, Cilt: 8, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 194-221.
- "AKP 2001 Programı". Erişim Tarihi: 28.06.2011, http://www.akparti.org.tr/parti-programi_79.html.
- "AKP 2010 Tüzüğü". Erişim Tarihi: 28.06.2011, http://www.akparti.org.tr/parti-tuzugu_80.html.
- Ayışığı, M. (1997). "İkinci Dünya Savaşı Başlarında İstanbul'da İhtikâr Meselesi", Erişim Tarihi: 16.06.2011, <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinay/ihtikar.htm>.

- Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. (2009). “Şartlı Sağlık Yardımları, Şartlı Eğitim Yardımları”, Erişim Tarihi: 23.05.2011, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/265/Sartli+Nakit+Transferi>.
- Biçer, E. ve Ortakkaya, A. F. (2009). “SYDGM’nin Sosyal Yardımlarının ve Proje Desteklerinin Etki Analizi Projesi Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri Bildiri Kitabı, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., ss. 179-183.
- Boratav, K. (2011). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Buğra, A. (2008). “Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika”, Erişim Tarihi: 07.06.2011, http://www.obarsiv.com/pdf/ayse_bugra2.pdf.
- Buğra, A. (2010). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- “CHP 1994 Programı”. Erişim Tarihi: 01.07.2011, <http://www.belgenet.com/parti/program/chp1994-1.html>.
- “CHP 2010 Programı”. Erişim Tarihi: 01.07.2011, http://www.chp.org.tr/?page_id=70.
- CHP 1974 Tüzüğü. İstanbul: Şevket Ünal Matbaası.
- CHP 1976 Tüzüğü. Ankara: Çaba Matbaası.
- CHP, (2010). Erişim Tarihi: 01.07.2011, “CHP Tarihi”, http://www.chp.org.tr/?page_id=67&output=pdf.
- CHP, (2011). “Aile Sigortası Güçlü Sosyal Devlete Doğru”, Erişim Tarihi: 24.06.2011, <http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/ailesigortasi.pdf>.
- Coşkun, S. ve Güneş, S. (2008). “Dünyadaki Gelişmeler Çerçevesinde Ülkemizdeki Sosyal Yardımları İyileştirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri Bildiri Kitabı, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., ss. 140-153.
- Çaldıran Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, (2010). “Şartlı Nakit Transferi Bilgi Notu”, Erişim Tarihi: 23.05.2011, http://www.caldiran.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=71.
- Demir, F. (2000). “Atatürk Dönemi Çalışma Hayatımız”, *Prof.Dr. Nusret Ekin’e Armağan*, Ankara: Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını.
- Erlor, Ö. (2007). “Yeni Muhafazakarlık, AKP ve “Muhafazakar Demokrat” Kimliği”, *Stratejik Öngörü*, 10, ss.126-132.
- Esmer, G. T. (2008). “Propaganda, Söylem ve Sloganlarla Ortanın Solu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), ss. 69-85.
- Erdoğan, N. (1998). “Demokratik Solda Devrimci Yol’a: 1970’lerde Sol Popülizm Üzerine Notlar”, *Toplum ve Bilim*, 78, ss. 22-36.
- Ergün, İ. (2000). “Devlet ve Ekonomi”, *Prof.Dr. Nusret Ekin’e Armağan*, Ankara: Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, s. 257-283.
- Güneş, S. (2008). “Sosyal Yardımların Sunumunda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri ve Yoksullukla Mücadeledeki Etkisi”, V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri Bildiri Kitabı, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., ss. 161-178.
- Gürses, U. (2011). “CHP’nin Sosyal Demokrat Ekonomi Politikası”, *Radikal*, 21.04.2011.
- Giddens, A. (2000). *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (Çev. M. Özay), İstanbul: Birey Yayıncılık.

- Kabasakal, M. [Tarihsiz]. “Türkiye’de Sosyal Demokrasinin Gelişimi ve CHP”, Erişim Tarihi:19.06.2011, http://www.sodev.org.tr/Okullar/SDO/ders_notlari/turkiyede_sd_ve_chp.html.
- Karabulut, K. (2010). “Özal Dönemi Türkiye’nin Ekonomi-Politiği”, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-I Bildiriler Kitabı, Malatya: İnönü Üniversitesi, ss. 978-1008.
- Karaömerlioğlu, M. A. (1998). “Bir Tepeden Reform Denemesi: “Çiftçi Topraklandırma Kanununun Hikâyesi”, *Birikim*, 107, ss. 31-47, Erişim Tarihi: 21.06.2011, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=99&dyid=2340&yazi=Bir%20Tepeden%20Reform%20Denemesi:%20%22%C7ift%E7iyi%20Toprakland%20FDma%20Kanunu%22nun%20Hik%E2yesi>.
- Keyder, Ç. (1979). “Türkiye Demokrasisinin Ekonomi Politiği”, (Ed. E. A. Tonak ve I. C. Schick), (2003), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Ankara: Belge Yayınları/Türkiye İncelemeleri Dizisi, ss. 38-75.
- Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Koyuncuoğlu, H. (2010). “Genel Sağlık Sigortası Uygulaması Başlıyor”, *Hürriyet*, 25.09.2010.
- Lewis, B. (2007). *Demokrasinin Türkiye Serüveni*, (Çev. H. Aydoğan ve E. Ermert), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Metin, O. (2010). “Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar”, *Çalışma ve Toplum*, 28(1), ss. 179-200.
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü. (2005), “Eğitime % 100 Destek Projesi”, Erişim Tarihi: 01.06.2011, <http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=projects&id=1>.
- Milliyet. (2006), “Gökkuşağının Altında Tüm Engeller Aşılacak”, 06.03.2006.
- Milliyet. (2010), “Eğitime Yüzde 100 Destek Projesi”, 05.04.2010.
- OECD. (2010), “Government social spending per head Total public expenditure per head, at current prices and PPP”, Erişim Tarihi: 08.06.2011, http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/government-social-spending-per-head_20743904-table2.
- Polat, E. (2008). “Yoksulluk ve Sosyal Yardım Kavramı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri Bildiri Kitabı, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., ss. 131-153.
- Radikal. (2011), “CHP’nin Aile Sigortası Teoride Bile İmkansız”, 02.05.2011.
- Resmi Gazete. (21.01.1924). “Hafta Tatili Hakkında Kanun”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Resmi Gazete. (06.05.1930). “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Resmi Gazete. (23.07.1965). “Devlet Memurları Kanunu”, Ankara: Başbakanlık Basımevi
- Resmi Gazete. (16.06.2006). “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Resmi Gazete. (01.07.2006). “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Resmi Gazete. (10.02.2007). “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Resmi Gazete. (13.05.2010). “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Resmi Gazete. (25.02.2011). “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

- Resmi Gazete. (20.03.2012). “Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Soyer, A. (2009). “Dünyadan Türkiye’den, Sağlıkta “Reform” Notları...”, (Ed. H.Demirözen ve A. Akalın), *Türkiye’de Sağlık Politikaları Üzerine Yazılar-II Sağlıkta Dönüşüm*, İstanbul: İstanbul Tabip Odası Yayınları, ss. 5-10.
- SYDGM (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü). [Tarihsiz]. “Gelir Getirici Proje Destekleri ve KASDEP Bilgi Broşürü”, Erişim Tarihi: 04.06.2011, www.sydgm.gov.tr/upload/mce/2008-2010/kas_dep.pdf.
- Şen, A. (2005).”24 Ocak Kararlarının Siyasal Ekonomisi: 1980’li Yıllardaki Reformlar Sürecinin Ekonomik Gelişmeleri, İç ve Dış Siyasal Faktörlerle Etkileşimi”, (Ed. S. Bakan, A. Küçük, A. Karadağ), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat*, Bursa: Aktüel Yayınları, ss. 1165-1196.
- Tachau, F. (1991). “The Republican People’s Party, 1945-1980”, (Ed. M. HEPER, J. M. Landau), *Political Parties and Democracy in Turkey*, London: I.B. Tauris & Co Ltd, pp.99-119.
- Takvim. (2010).“Kadın Eleman Alan Prim Ödemeyecek”, 25.05.2010.
- Takvim. (2012). “İntibak Yasası Resmi Gazete”, 08.03.2012.
- Terkan, B. (2010). “Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği)”, *Selçuk İletişim Dergisi*, Sayı: 6, Cilt: 2, s. 115-136.
- Tezel, A. (2007). “Yaşlı ve Hastalara Evde Bakım Parası Geliyor”, Erişim Tarihi: 25.05.2011, http://www.muhasetr.com/ulusalbasin/haber_oku.php?haber_id=1047.
- Tezel, A. (2009). “18 Yaşından Küçük Bütün Çocuklar GSS’lidir”, Erişim Tarihi: 27.05.2011, <http://www.aliteznel.com/tezel/index.php?sid=yazi&id=3372>.
- Topuz, S. K. (2009). “Türkiye’de Sosyal Devlet Harcamalarının Genel Eğilimi: 2001-2009 Yılları Arasında Yapılan Eğitim, Sağlık ve Sosyal Koruma Harcamaları”, *Alternatif Politika*, 1(1), ss. 115-136, Erişim Tarihi: 27.06.2012., http://www.alternatifpolitika.com/page/docs/Nisan_2009_Sayi_1/5Senem_Kurt_Topuz_Tam_Metin.pdf.
- Türe, F. (2005). “Muhafazakarlık, Yeni Sağ ve AKP”, *Eğitim Bilim Toplum*, 3(12), ss. 40-57.
- Vikipedi, (2011). “Türkiye’de Genel Seçimler”, Erişim Tarihi: 01.07.2011, http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_genel_se%C3%A7imler,
- Yeni Ufuklar. (2009). “Türkiye 182 Ülke Arasında 172. Sırada”, Erişim Tarihi: 12.11.2011, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=2170>.
- Yeni Ufuklar. (2010). “Türkiye 83. Sırada”, Erişim Tarihi: 16.11.2011, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=2751>.
- Yılmaz, S. H. (2007). “İdris Küçükömer’in Siyasal Tezleri Bağlamında AKP ve CHP Parti Programlarının Analizi”, *Selçuk İletişim Dergisi*, 5(1), ss. 156-173.